

BETİK TÜRLERİ VE OKUMA

Text Types and Reading

Hanife Nâlân GENÇ¹

Özet

Kendi içerisinde bir anlamı, anlatımı olan ve okurun okuma amacına hizmet eden betik, tüm basılı ve yazılı dilsel ürünlerini içerir. Bu ürün ya da dil dizgesi bir paragraftan bir tümceye değin değişiklik göstererek bildiri taşıyır. Okuma bir betik bağlamında yazar ve okuyucuyu buluşturan bir edim olarak tanımlanabilir. Betik yazar ve okur arasında gerçekleşen yazılı iletişimin tek ve ilk koşuludur. Bu buluşma sürecinde yazar yazdıklarından, okuyucu da okuduklarından sorumludur. Bir başka deyişle, okuyazarın anlatıda kullandığı betik sınırları içinde yazarın iletisini alabilir ya da alamaz. Betik, çift yönlü bir donanımı gerektirir ve şiirden romana, öyküden masala, kent rehberinden bir aracın kullanım yönergesine değin çok farklı biçimlerde sergilenebilir. Bu sergileniş biçimindeki farklılıklar da betikleri yazınsal ve bilgilendirici olmak üzere iki biçimde değerlendirmeyi gerektirir. Öğretici ve yazınsal olarak ayrılan betikler kendi içlerinde farklı özellikleri, anlatım biçimlerini, bakış açılarını, dil örüntüsünü, iletiyi ve olay örgüsünü barındırırlar. Kullanılan sözcüklerin anlamsal özellikleri, tümcelerin nitelikleri, anlatım biçimi yazarla okur arasında kurulması amaçlanan iletişim konumunun oluşup oluşmamasında son derece belirleyicidir. Bu nedenle, her betik türü, ayrı okuma konum ve donanımı gerektirir. Okur bu gereklilikleri yerinde getirdiğinde okurluk işlevini tamamlamış olabilir.

Anahtar sözcükler: okuma edimi, betik, betik türleri.

Abstract

A text which has a meaning a style in itself, and is an aim for a reader consists of both written and printed linguistic works. This text may be made up of one paragraph or a sentence. Reading process can be defined as an act that brings the writer and the reader together. The text is the only and primary condition of the written communication between the writer and the reader. In this process, whereas the writer is responsible for what he has written, the reader is responsible for what he has read. In other words, the reader may receive the writer's message sent by the text or not. The text has a two way requirement, and it may be presented in a variety of ways showing a diversity from poetry to novel; story to fairy tales; city guide-book to directory of an instrument. This type of difference requires the evaluation of texts as literary and informative. Each type consists of different characteristics, styles and points of view, language, and plot. The semantic properties of the words, the types of the sentences, the style are the codes for the communication between the writer and the reader. Therefore, each type needs to be read in different techniques.

¹ Yrd. Doç. Dr.; Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı, e-posta: ngenc@omu.edu.tr

When the reader decodes all the codes by these techniques, he may accomplish his reading ability.

Key words: *the act of reading, text, text types.*

Giriş

Okuma edimi yazılı imlerin sesletilmesini değil anlamlandırılmasını anlatır. Bu anlamlandırma sürecinde, yazılanların okunmasından çok, onlarla iletişime girebilme konumunun yaratılabilmesi önem kazanmaktadır. “Yerleşik bir tanımla okuma, basılı ve yazılı simgelerle iletişim kurma etkinliğidir” (Özdemir, 1995: 23). Okuma edimini gerçekleştirmek, yazılı materyaldeki düşünce, duygu ve bilgilerin alınmasının ötesinde bir sorumluluğu almaktır. “Eskiden okuma, bir cümlenin anlamını alma aracı olarak değerlendirilmekteydi. Günümüzde ise, beyin teknolojisini geliştirme aracı olarak tanımlanmaktadır” (Güneş, 2000: 53).

Okuma edimi yazar, okuyucu ve okunacak materyalin var olması koşuluyla gerçekleşir. “Okuma seçici bir aşamadır ve yalnızca bir metne verilen tepki değil, aynı zamanda yazar ve okuyucu arasındaki etkileşimdir” (Gökdemir, 1999: 60). Yazarın yazdıklarının okuyucuda alımlanması betik (metin) yoluyla olur. “Metin, yazarlar ve okurlar arasında bir köprüdür” (Uzuner, 1997: 24). Yazar ve okuru arasında bir iletişim konumu sağlayan betik, “bir şiirden bir romana, bir cümleden bir paragrafa değin basılı ve yazılı dil ürünlerinin tümünü” betimleyebilir (Özdemir, 1995: 29). Betik onu yaratan (yazar) ve anlamlandıran (okur) arasında dolaysız ve etkili bir iletişim aracıdır. “İlk önce yazarın kafasındaki anlam, metin üzerinde işaretlere dönüşür. Okuyucu bu işaretleri önce görür, hemen arkasından da algılar. Böylece yazarın kafasındaki anlam, okuyucunun kafasına aktarılmış olur” (Dökmen, 1994: 13). Betik, bildirim yazılı yoldan okuyucuya ulaşmasını sağlar. “Bir bakıma yazıya dönüştürdüğü bildiri taşıyan bu şeyin adıdır metin” (Özdemir, 1995: 30). Başka bir tanımlamayla, yazılı olan her şey betiktir. Yazılı anlamların tümünü içeren betik kavramı, “bir şiirden bir romana, bir cümleden bir paragrafa değin basılı ve yazılı dil ürünlerinin tümünü” betimleyebilir (Özdemir, 1995: 29).

Betikler, içerikleri ve estetik yapılarıyla önemli bir görev üstlenmektedirler. Yazar, betiğin oluşturulması, düzenlenmesi ve sunulmasından ilk sorumlu olan kişidir. “Yazarlar yazdıkları metinde düzenleme, okuyucuya uyarılma, tutarlık sağlama, doğru imlâ ve harfleme kurallarını uygulamaya özen gösterirler” (Uzuner, 1997: 24). Bir betiğin yazarın oluşturduğu anlam, kavram alanı, biçim gibi pek çok yazınsal ölçütlerle okura ulaşması, gerek yazar gerekse okura çeşitli yükümlülükler yükler. Örneğin, yazar betiğin düzenlenişi, yazılışı, anlam ve dilbilimsel niteliklerinin oluşturulmasından, okur da tüm bunların anlamlandırılmasından sorumludur. “...Bir metnin iki yazarı vardır: onu yazan bir kişi, yazar ve onu okuyan kişi, okur” (Kıran, 2003: 13). Okuma sürecinde yazar ve okur betik yoluyla “planlayarak ve tahmin ederek prova yaparlar, anlamı keşfederek

taslaklar geliştirirler, anlamı yeniden arayarak ve görerek metni gözden geçirirler” (Uzuner, 1997: 24). Yazar ya da okurdan birinin anlamı ve işlevi diğerininkine bağlı olarak değişir. Yazar okur varsa vardır. Çünkü betik yazar tarafından değil, okur tarafından kabul görürse yaşar. Popper’ın da belirttiği gibi, “kitap okuyucusu olmadan bir hiçtir. Ancak birisi tarafından anlaşılırsa o gerçekten bir kitaptır; diğer türlü yalnızca üzerinde kara noktalar olan bir kâğıttır” (Canberk, 1999: 33).

Okurun betiği anlamlandırması, okura bağlı birçok değişkene göre değişir. “Gerçekte her okur, kendi kişisel konumuna, duygusal yapısına, düşünsel yetisine göre yaşar bir metni” (Göktürk, 1997: 134). Okuma yükümlülüğü, mekanik bir okuma yapma yani ‘okuryazar’ olma değil, bilgi üretme ve geliştirmeyi yani ‘okur’ olmayı koşullar. Okur okuduklarından çıkarımlar yapabildiğinde okurdur ancak. Okur kendisini ‘anlam üreticisi’ olarak duyumsadığında ve bu tadı yaşattığında ayrıcalıklıdır (Kıran, 2003: 13). Çünkü “okuma etkinliği; yazarın bilgi üretmesine, okuyucunun ise bunu anlamasına dayanır” (Dökmen, 1994: 10).

Betik, onu yaratandan çok yaşatacak kişide anlam kazanacaktır. “Metin, okuru, yani onu var edecek olan özneyi inandırmaya çalışan bir olgudur” (Kahraman, 1999: 43). Yazar yapıtı aracılığıyla bir iletinin göndericiliğini üstlenir. “Okuma tekil bir eylemdir. Özgül bir bellek ve bilinçle ilişkilidir. Metin, o bilincin içinde kendisini var eder” (Kahraman, 1999: 44). Yazarın yapıtı ya da yaratısını kendi imgesel dünyasındaki özgün biçimiyle okuruna ulaştırabilmesinde tek bir aracı vardır: Betik. Bu nedenle de okuma edimi, “Sade’ın yaptığı tanımlamayla metnin okura meydan okuması şeklinde de tecelli eder” (Kahraman, 1999: 44).

Betik Türleri

Her okuma bir amacı yerine getirmek içindir. Günlük yaşamda yalnızca yazınsal değeri olan parçalar ya da kitaplar okunmaz. Tam tersi, bir ev hanımı da yapacağı pastanın tarifini öğrenmek için okumaya gereksinim duyabilir. Çünkü “her okur kendini okur metinde” (Göktürk, 1997: 134). Yapılan her okuma bir gereksinimi karşılamak içindir. Bu yönüyle düşünüldüğünde, betikler yazınsal olup olmamaları yönünden ayrılabilirler. Okuma teknikleri de betik türlerine göre değişkenlik gösterirler. Okuma betik üzerinde temellenir. Betikler yazınsal ya da bilgilendiricidirler.

Yazınsal (Kurmacasal) Betikler

Betikleri ayırt etmede en önemli ölçüt tabii ki kullanılan dil kurgusu ve konuların ele alınış biçimleridir. “Bir yazınsal metin, taşıdığı ileti yalnız yerleşik iletişim öğelerinin, göstergelerin kesin anlamlarıyla kavranamayacak bir düzenlemedir” (Göktürk, 1997: 16). Yazınsal betikler “varolan gerçek üstüne temellenmiş kurmaca bir gerçeğin iletilmesidir” (Göktürk, 1997: 10). Buna göre, yazınsal betikleri ‘kurmacasal’ betikler diye betimlemek de olasıdır. Başka bir anlatımla, bu betik türünde gerçek kurgu yoluyla anlatılır. “Denilebilir ki yazınsal metinlerde ileti belki bir sorunu, bir insanlık durumunu

ya da bir olay ve olguyu aydınlatmaya yönelik olur” (Özdemir, 1995: 96). Yazınsal betikte dil, günlük konuşma dilinden farklı bir yapılanma gösterir. Daha doğrusu, günlük dilde kullanılan bazı sözcük ya da dilsel yapılar yeni ve farklı anlamlar yüklenirler. “Kurmaca metnin işlevi, alımlayan kişi ile gerçekte varolan bildik yaşantı kalıpları arasına bir uzaklık koymak, böylece onu metnin dile getirdiği yeni yaşantı kalıplarını kavramaya hazır kılmaktır” (Göktürk, 1997: 61). Yine de yazınsal betik biçimsel özelliklerine göre değerlendirilir demek de bütünüyle doğru değildir. Yazınsal betik biçimsel yapısıyla değil, yansıttığı evrenle ayrıcalıklıdır. Bu anlatım biçiminde kavram ve deyimler düz anlamlarıyla değil de, değişmeceli ve eğretilmeli kullanımlarıyla kullanılırlar. Bunun tek nedeni yazınsal betiğin anlam sınırının daha geniş olmasıdır ve bu yolla da çokanlamlılık taşırlar. Yazınsal betikler, “yansıyan ve yansıtılan, olay akışı ve olay örgüsü, ileti ve düşünsel boyut, insan ögesini değerlendirme (tip ve karakterler), uzam ve zaman, anlatı ve anlatı açısını irdeleme, anlatım” gibi etmenlerin eleştirel ve yaratıcı okumayla irdelenmesini koşullar (Özdemir, 1995: 92-147). Yorumlama, sonuç çıkartma ve anlam düzleminde çeşitlilik eleştirel okumanın sonucudur.

Bu betiklerin öğretme ilkesi yoktur. Dil, biçim ve yapılanmasıyla öğretici olmaktan çok kalıcı olma yani yaşatma ereğini sağlamak üzere kurgulanır. “Yazınsal iletişimde bilgi önce söz ve anlam sanatları aracılığıyla ve kurmaca düzlemde yazınsal metne (şiire, romana, öyküye, oyuna), sonra da metnin işaret dizgesinin alımlanıp çözümlenmesiyle anlama dönüştürülür” (Özdemir, 1995: 91). Yazınsal betiklere roman, tiyatro yapıtı, şiir, öykü gibi türler örnek olarak verilebilir. Yazınsal betikler yaşamın nesnel gerçeklerinden esinlenen kurmaca bir evreni yansıtır. “...Metnin örneklediği bildik dünyadan kökenli olmakla birlikte, kurmaca nitelikli bir başka dünyadır” (Göktürk, 1997: 20). Yazınsal betikler sanatsal ve estetik boyuta sahiptirler. Bu boyut salt yararlı bir amaca hizmet etmez aynı zamanda anlatsal imgelerle okurun düşünsel ve duysal gelişimine katkı sağlar. “Sanat metni, kendine özgü biçimde örgütlenmiş bir iletidir” (Göktürk, 1997: 14). Gerçekle kurmacayı iç içe bir yumak gibi kavramak yazınsal betiğin okunmasının temelidir. Her yazınsal okuma kurmaca bir dünyayı yansıtır. Sözcük ya da sözcük öbekleri betikiçi anlamlarla donanırlar. Dilsel göstergeler günlük anlamlarının dışında anlamlar yüklenirler.

Yazınsal betikler, bir olay örgüsü içinde biçimlenirler. Ancak bu olay örgüsünde ileti örtük olarak verilir. Olay akışı ve sıralanışında merak duygusu sürekli canlı tutularak okuyucu sürekli sorgulama yapmaya itilir. Olay örgüsü adından da anlaşılacağı gibi, olayların birbirlerini izlemesi ve anlatılmasıdır. “Olay en yalın tanımıyla olan ya da ortaya çıkan şeydir” (Özdemir, 1995: 94).

Yazınsal betikler kurmacasal bir evrende gerçekleştiği ve değişik yazınsal sanatları içerdiği için, okuyucunun daha donanımlı olmasını gerekli kılar. Başka bir deyimle, okuyucu algı düzeyini yükseltmelidir. “Yazınsal metinleri okurken, okur olarak yapacağımız bir iş de söylenenlerden söylenmemiş olanı çıkarmaktır” (Özdemir, 1995: 101). Bir bakıma söylenenlerden söylenmeyi çıkarsama, ‘boş alanları’ doldurmadır. “Derrida,

yazınsal metnin ‘kendisinde sonlu’ olamayacağını imler. Metnin oluşması mutlaka ‘aşkın’ bir okumayı gereksinir” (Kahraman, 1999: 44). Yazınsal betik okuyucuyu çok yönlü yorum yapmaya iter. Boş alanlar doldurulurken, gerçekler gerçek yaşamdaki biçimleriyle yansıtılmaz. Kurgusal kahramanlar ve olaylar gerçek yaşamdan alınmış ya da esinlenilmiştir. “Yazınsal metinlerde insan ögesi tıpkı anlatılanlar (olay, durum, gözlem vb.) gibi gerçekten, yaşamdan alınır” (Özdemir, 1995: 108). Yazınsal betikler, bilgilendirici betikler gibi o anda anlam kazanmaktan çok bu süreç alımlandığında anlam boyutunu tamamlarlar. “...Yazınbilimsel metinleri belirleyen özelliğin, onların türlerinden ya da içinde yer aldıkları metin öbeklerinden değil, her birinin öngördüğü kendine özgü iletişim konumundan çıkarılabileceğidir” (Göktürk, 1997: 44). Bu iletişim konumu her yazınsal tür için farklı okuma algıları geliştirmek anlamını taşır. Bir şiir okuru şairin anlatımını ve biçimini kendi imgelem evreninde düşleme yoluyla algılar ve iletişim boyutuna geçerken, bir roman ya da öykü okuru kurmacasal bir düzlemde alımlandıklarıyla yazar ya da kahramanlarla iletişim kurar.

Kurmacasal betiklerin en ayırt edici ve önemli özellikleri hiç kuşkusuz kurguya dayalı ya da daha doğrusu kurgu ile biçimlenen ve anlam kazanan bir yapıya sahip olmalarıdır. “Yazınsal metnin anlamsalı (semantic) ve konusalı (tematic) taşır ya da varsayar (Kahraman, 1999: 42). Kurmaca metinler kurmaca iletişim düzleminde gerçekleşirler. Olay kurgusu, kahraman ya da tiplerden, uzamdan ve anlatı zamanından oluşur. Kişiler anlatımı yapıyor ya da olaylardan ilk ve doğrudan etkileniyorlarsa, bu kişiler temel (baş) karakterlerdir. Karakterlerin bütüncül bir yapıları vardır. Yani olayın başı ya da sonu arasında değişik kişilik göstermezler. Kısaca anlatının geçtiği yer (çevre) olarak betimlenen uzam “öyküye, romana inandırıcılık kazandırır. Bunun yanı sıra öykünün havasını (karamsar, hüznü, iyimser, eğlendirici vb.) belirlemede bir katkısı olur” (Özdemir, 1995: 142). Yazınsal betiklerde zaman nesnel ya da öyküleme şeklinde iki türde incelenebilmektedir. “Günün hangi saatinde, yılın hangi mevsiminde geçiyor anlatılanlar? Ne kadar sürüyor? Buna nesnel zaman diyoruz. Öte yandan bir de öyküleme zamanı vardır. Bir durumdan başka bir duruma geçişi gösterir” (Özdemir, 1995: 127). Anlatı ise birinci kişili (benöyküsel) ya da üçüncü kişili (elöyküsel) anlatıcılı olarak yapılabilir. Kurmaca betikler öz-göndergeli betiklerdendir “çünkü anlam gerçek yaşamdaki bağlamıyla ilişkisini dolaysız belirtmeye yönelmezler” (Göktürk, 1997: 60). Bu bağlamda kurmaca ile gerçek sarmal bir yapı içinde birbirlerini tamamlayarak ve/veya yerini alarak bulunabilirler.

Bilgilendirici (Öğretici) Betikler

Bu betikler belli bir konuda bilgi vermeyi imlediklerinden ‘öğretici’, ‘bilimsel’ ya da ‘kullanmalık’ betikler diye de adlandırılabilirler. “...Öğretici metinlerin yaşama uygulanabilirliği, kullanılabilirliği vardır. Nitekim bu metinlere kullanmalık metin diyenler de vardır” (Özdemir, 1995: 31). Bilgilendirici betikler çoğu kez birine bir konu hakkında bilgi vermeyi amaçlarlar. Kurgusal yapıtlar daha karmaşık işlemler gerektirir. Yani betik

çözümlemesi yapılmalıdır. Okuma, yazarın okurundan katılım isteği bir edimdir. “Birçok kimse, satın alınan bir mutfak gereci ya da ilacın kullanım kılavuzundan tutun, kendilerine uygulanan yaptırımların yasa maddelerine, işleriyle doğrudan ilgili kararları içeren belgelere varıncaya kadar, birçok kullanmalık (pragmatik) metni okumaya üşenirler ya da farklı nedenlerle bundan açıkça kaçınırlar” (Uğur, 1991: 17).

Betiğin dilsel ya da düşünsel yapısı okurun bilgi düzeyi ve birikimi betiğin çözülmesinde dikkat edilmesi gereken noktalardır. Bilgilendirici (öğretici) betikler, gerçek ya da olası olay, durum ya da olguyu anlatabildiklerinden kullanılan dil günlük konuşma dilinin sınırları içinde olup somut anlam düzeyindedir. “...özel ve teknik bir dil diyebileceğimiz terim anlatımı ağır basar” (Özdemir, 1995: 30). Betik örüntüsü, iletisi ve buna bağlanabilecek tüm anlam birimleri gerçek yaşam dünyasının sınırlarındadır.

Yazınsal betiklerin tersine, bilgilendirici betiklerde göstergelerin anlamları değişime uğramazlar. Bu nedenle de okuyucu okuduklarıyla kavramsal boyutta bildirişime girmek zorunluluk ya da sorumluluğunu taşımaz. Çünkü edimsel yönden bilgilendirmek ya da öğretmek amacıyla oluşturulmuşlardır. Okunanlar ‘alımlama’ boyutunda değil ‘yararcı’ boyutta işlevsellik taşırlar. Bu nedenle de, okuyucu donanımı aranmaz. Bilimsel (bilgilendirici) betiklere, bir gazete haberi, bir kent rehberi ya da bir yemek pişirme betimi örnek olarak gösterilebilir. “Bilimsel metin, bilimsel araştırmaya ya da gündelik deneylerle bulgulanmış, bilinen olguları, anlaşılır bir biçimde betimleyen metindir” (Göktürk, 1997: 60). Bilimselliğin gereği olarak araştırma, bulgulama, analiz, sentez ve çözümleme gibi etmenlerin her biri birer koşul ya da donanımdır. Öğretici betikler “konuyu araştırma, konuya bakış açısını belirleme, iletiyi bulma, iletiyi açma ve geliştirme yollarını tanıma, örneklendirme, tanımlama, karşılaştırma, tanık gösterme, nesnel verilerden yararlanma, dil örüntüsünü değerlendirme, sözcüklerin anlamsal özellikleri, tümcelerin nitelikleri, anlatım biçimlerini belirleme” öğelerini kapsayabilir (Özdemir, 1995: 43-80).

Konu, yapıtta ele alınan, değerlendirilen, yazmaya konu olan /olabilen olay, olgu ya da durumdur. Bilgilendirici betik öz-göndergelidir. Yaşamın içinde olan hiçbir şeye uzak değildir konu. Bakış açısı yazarın konuyu işlemek için takındığı davranış ya da yorumlayış biçimidir. Bakış açısı, bir anlamda yazarın konuyu biçimlendirme ve yorumlayış yöntemidir. İleti (anadüşünce) temel olarak ele alınan konu, düşünce yani “yazarı yazmaya iten temel nedendir” (Özdemir, 1995: 58). Bu nedenle de, yazarı yazmaya iten nedeni belirleme iletiyi saptamada ilk adımdır. İleti açık ya da kapalı bir biçimde sergilenebilir, düşüncelerle de beslenebilirler. Öğretici betiklerde ileti tektir. Çünkü yazının yazılış nedeni tektir. İleti yardımcı düşüncelerle geliştirilip, açılabilirler. Örneklendirme, yazarın ileri sürdüğü görüş ya da düşüncelerin desteklenmesi amacıyla yapılan pekiştirmelerdir. Buna bazı kişilerin düşünceleri ya da sözleri, sayısal veriler, tanımlama, karşılaştırma, tanık gösterme örnek olarak verilebilir. Sözcüklerin anlamını kavramak, bir bütünde

(belli bir bağlamda) sözcüklerin yüklendikleri anlamların anlamlandırılmasıdır.

Sonuç

Okuma edimi büyük oranda betik bağlamında güçlenir ve zenginleşir. Günlük yaşamda çoğu kez ayırdına bile varılmadan kullanılan ve gerekliliği eksikliğinde duyumsanan bilgilendirici betikler kadar eğitim yaşamı boyunca kullanılan yazınsal betikler iki önemli kutubu imleyen bir bütünlük içerisinde değerlendirilmelidir. Bu betiklerin yaratım hedefleri ve işlevsellikleri farklı olsa da kullanımları yoluyla okurda yaratılması amaçlanan edimlerin oluşturulmasında son derece etkindirler. Örneğin, bilgilendirmek, öğretmek amaçlı kullanılan bilgilendirici betikler yararcı ve uygulanabilir olduklarında işlevsel olurlarken, yazınsal betikler sorgulama, yorumlama, imgelem gücü geliştirme ve alımlama gibi pek çok estetik değer ve amacın oluşumuna katkı sağlayabildiklerinde işlevselliklerine ulaşırlar. Gerek yazınsal gerekse öğretici betiğin işlevselliği doğrudan oluşturuluş amaçları doğrultusunda yapılandırılmış olmaları ön koşuluna bağlıdır. Eksik ya da yanlış oluşturulmuş bir betikle ‘ayrıntı’ ya da ‘basit’ olduğu düşünülen ancak okuru tümüyle etkileyen sonuçlar belirebilir. Kent rehberinden, konuklar için büyük bir özenle hazırlanmış pastanın tarifine kadar tüm durum ve anlarda kullanılan öğretici betiklerin ne denli yaşamın içinde olduğu görülmektedir. Aynı şekilde kurmaca iletişim düzleminde yapılandırılan yazınsal betiklerin de anlam evrenini ne denli zenginleştirdiği kuşku götürmez.

Okuma gerek yazınsal gerekse bilgilendirici betikler bağlamında gerçekleşsin okurun yazarla doğrudan iletişimini sağlayan bir olguyu imler. Her betik türü kendi kuralları içerisinde bir işleyiş sergiler. Okuyucunun yazınsal bir betiği okurken takındığı tutumla bilgilendirici bir betiği okurken sergileyeceği tutum birbirinden ayrı olacaktır. Okur betiklerin içerikleri ve okuma durumları konusunda bilinçlendirilir ve yönlendirilirse, okuma ediminin koşulları da sağlanmış olur. Betiklerin okunma ve temel ilkeleri bilinmeden üretici okur yaratmak da ancak bir düş olarak kalacaktır.

Kaynakça

- Canberk, E. (1999) Okuma Günlüğü/ Günlük Okumalar, *Adam Sanat*, 169, 33-35.
- Dökmen, Ü. (1994) *Okuma Becerisi, İlgisi ve Alışkanlığı Üzerine Psiko-Sosyal Bir Araştırma*, İstanbul, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Gökdemir Erkan, A. (1999) Dört Temel Dil Becerisi Üzerine, *Dil Dergisi*, 76, 50-63.
- Göktürk, A. (1997) *Okuma Uğraşı Yazın Metninin Kavranışında Okur-Metin-Yazar İnceleme*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Güneş, F. (2000) *Okuma-Yazma Öğretimi ve Beyin Teknolojisi*, (2. Baskı), Ankara, Ocak Yayınları.
- Kahraman, H. B. (1999) Söz, Yazı, (Eleştirel) Okuma: Sihir mi ki, Büyü mü ki, Fal mı ki? Şiir Üstüne Bir Yorum Denemesi, *Varlık*, 66, 1096, 40-47.
- Kıran, Z. (2003) *Yazınsal Okuma Süreçleri*, (2. Baskı), Ankara, Seçkin Yayınları.
- Özdemir, E. (1995) *Eleştirel Okuma*, Ankara, Ümit Yayıncılık.
- Uğur, E. (1991) Okuma Yazmanın Evrenselliği, *Varlık*, 1003, 17.
- Uzuner, Y. (1997) Okuma ve Yazma Süreçleri Arasındaki Bağ, *Çağdaş Eğitim*, 22, 228, 23-24.